

บทความปริทัศน์

บทบาทหน้าที่ ทันตภิบาล ในประเทศต่างๆ

วรมน อัครสุต* ท.บ., วท.ม.

บทคัดย่อ

ทันตภิบาลเป็นบุคลากรที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพของประชาชน มีชื่อต่างกันหลายชื่อในภาษาอังกฤษ เช่น dental nurse, dental therapist, dental hygienist หรือ oral health therapist ทันตภิบาลในแต่ละประเทศมีบทบาทหน้าที่ที่ต่างกัน ไม่มีรูปแบบตายตัวว่าถ้าเรียกชื่อเดียวกัน จะมีหลักสูตรการเรียนการสอนหรือขอบเขตหน้าที่การปฏิบัติงานเหมือนกัน เพราะแม้รูปแบบมาจากประเทศต้นแบบเดียวกันคือ dental nurse ของนิวซีแลนด์ แต่ละประเทศก็นำมาปรับให้เข้ากับบริบทของประเทศตนเอง ส่วนใหญ่ dental hygienist เน้นการส่งเสริมป้องกันในเด็กและผู้ใหญ่ ให้บริการทั้งในภาครัฐและเอกชน ส่วน dental therapist มีการรักษามากกว่าและเน้นให้การรักษาในกลุ่มเด็กที่มาใช้บริการทันตกรรมในโรงเรียน ปัจจุบันมีการพัฒนาหลักสูตรรวม dental therapist และ dental hygienist เข้าด้วยกันเรียกว่า oral health therapist เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้ครอบคลุมและมีทางเลือกในการปฏิบัติงานมากขึ้น มีหน่วยงานควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของทันตภิบาลต่างกันในแต่ละประเทศ ได้แก่ ทันตแพทยสภา กระทรวงสาธารณสุข หรือคณะกรรมการด้านทันตกรรมแห่งชาติ ประเทศที่ทันตภิบาลสามารถทำงานในภาคเอกชนได้ มักมีข้อกำหนดให้ทันตภิบาลต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และมีข้อกำหนดในการต่ออายุใบอนุญาต

คำสำคัญ : ทันตภิบาล บทบาทหน้าที่ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

*สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

บทนำ

ทันตภิบาลหรือเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข เป็นบุคลากรที่มีบทบาทในงานทันตสาธารณสุขของประเทศไทยมากกว่า 40 ปี ในหลายประเทศก็มีบุคลากรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพของประชาชนร่วมกับทันตแพทย์เช่นกัน แต่มีการเรียกชื่อและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป เช่น dental nurse, dental therapist, dental hygienist หรือ oral health therapist ในบางประเทศไม่ได้มีบุคลากรแค่ประเภทเดียว เช่น สหรัฐอเมริกามีทั้ง dental hygienist และ dental therapist

บทความนี้กล่าวถึงทั้ง dental nurse, dental therapist, dental hygienist และ oral health therapist เพื่อความไม่สับสนจะใช้ภาษาอังกฤษทับศัพท์ ให้เข้าใจตรงกันว่าหมายถึงประเภทไหน โดยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมา หลักสูตรการศึกษาและฝึกอบรม บทบาทหน้าที่และขอบเขตการให้บริการ การขึ้นทะเบียนและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของทันตภิบาลในประเทศต่างๆ เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของทันตภิบาลในประเทศนั้น แล้วนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาวิชาชีพทันตภิบาลในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของทันตภิบาลในประเทศต่างๆ

ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ชาวนิวซีแลนด์มีปัญหาโรคในช่องปากที่รุนแรงและเรื้อรัง จำนวนทันตแพทย์ในขณะนั้นไม่เพียงพอต่อการจัดบริการดูแลสุขภาพช่องปากของประชาชน¹ พ.ศ.2464 กระทรวงสาธารณสุขจัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตร school dental nurse 2 ปี² เพื่อให้ให้บริการทันตกรรมในโรงเรียน (school dental service) ดูแลทันตสุขภาพเด็กอายุไม่เกิน 12 ปี พ.ศ.2534 dental nurse เปลี่ยนเป็น dental therapist และในปัจจุบันมีมากกว่า 50 ประเทศที่มี dental therapist เช่น มาเลเซีย ศรีลังกา สิงคโปร์ สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และฮ่องกง³

แม้ชื่อเหมือนกันแต่บทบาทหน้าที่ในแต่ละ

ประเทศก็แตกต่างกัน เช่น dental nurse ในสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ช่วยทันตแพทย์⁴ นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกายังมีทันตบุคลากรที่เรียกว่า dental hygienist ซึ่ง dental hygienist นั้นมีการพัฒนาในหลายประเทศ แต่ที่มีหลักฐานยืนยันคือสหรัฐอเมริกา มีการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการครั้งแรกในพ.ศ.2457 โดยดร.อัลเฟรด โฟนส์ (Dr.Alfred Fones) dental hygienist มีหน้าที่ให้ทันตสุขศึกษาแก่ผู้ปกครองและให้ทันตกรรมป้องกันแก่เด็กในโรงเรียนรัฐบาล⁵ หลักสูตร dental hygiene ของสหรัฐอเมริกาได้ถูกแพร่กระจายไปยังหลายประเทศ เช่น นอร์เวย์ สหราชอาณาจักร แคนาดา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย⁶⁻⁷

ในหลายประเทศมักมีทันตบุคลากรหลายประเภทเพื่อสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน เช่น ในสหรัฐอเมริกานอกจากมี dental hygienist แล้ว ยังส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษางาน dental therapist ที่นิวซีแลนด์ เพื่อมาทำงานร่วมกับ dental hygienist ที่มีอยู่แล้ว⁸ แม้เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันมากถึงการที่ dental therapist เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมทันตบุคลากรในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการต่อต้านจากสมาคมทันตแพทย์อเมริกา (American Dental Association) ที่เกิดความกังวลใจในเรื่องคุณภาพในการรักษาของ dental therapist⁷ แต่ในพ.ศ.2548 สหรัฐอเมริกามี dental therapists เป็นครั้งแรก เพื่อดูแลหมู่บ้านที่ห่างไกลในรัฐอลาสกา⁹ เรียกว่า dental health aide therapist¹⁰ ต่อมามหาวิทยาลัยในรัฐมินนิโซตา¹¹ มีการอบรม dental therapist 2 ประเภทคือ dental therapist และ advanced dental therapist¹²

ปัจจุบัน oral health therapist เป็นบุคลากรอีกประเภทที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยเป็นการรวมความรู้และทักษะของทั้ง dental therapist และ dental hygienist^{7,13} เป็นการเพิ่มศักยภาพและขอบเขตในการทำงาน

หลักสูตรการศึกษาและฝึกอบรม

หลักสูตร dental hygienist และ dental therapist ในหลายประเทศเริ่มต้นมาจากแหล่งเดียวกัน แต่

ปัจจุบันมีความแตกต่างกัน เนื่องจากหลักสูตรถูกพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะของแต่ละประเทศ หลายการศึกษาที่เปรียบเทียบหลักสูตรการศึกษาของ dental therapist และ dental hygienist พบว่าหลักสูตรแต่ละประเทศมีความแตกต่างทั้งในด้านระยะเวลาและรูปแบบการเรียนการสอน¹⁴⁻¹⁷

1. หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรและปริญญาตรี (ตารางที่ 1)

1.1 Dental nurse/Dental therapist

พ.ศ.2464 กระทรวงสาธารณสุขนิวซีแลนด์เริ่มสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร school dental nurse 2 ปี และเปลี่ยนมาขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการในพ.ศ.2534 พัฒนาเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตร dental therapy 2 ปี ศึกษาในมหาวิทยาลัยในพ.ศ.2542¹⁸ และหลักสูตรนี้ได้กลายเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการอบรม dental nurse ในหลายประเทศ โดยเน้นความรู้ด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรคในช่องปาก³

ปัจจุบันนอกจากประเทศนิวซีแลนด์แล้ว ยังมีประเทศอื่นที่มีหลักสูตรประกาศนียบัตร dental therapy เช่น แคนาดา¹⁹ และรัฐอลาสกาของสหรัฐอเมริกา เป็นหลักสูตร 2 ปี²⁰ ส่วนในมาเลเซียเรียนในโรงเรียน 2 ปี และออกไปฝึกทางคลินิกในชุมชนต่ออีก 8 เดือน³

1.2 Dental hygienist

หลักสูตร dental hygiene แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตรมีระยะเวลาตั้งแต่ 1-3 ปี เช่น นิวซีแลนด์และแคนาดา 2 ปี¹⁹ สหราชอาณาจักร 24-27 เดือน⁸ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ 3 ปี³

ปัจจุบันหลักสูตรมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นระดับปริญญาตรี เช่น ในออสเตรเลียหลักสูตร dental hygiene ได้เปลี่ยนเป็นหลักสูตรระดับปริญญาตรีในพ.ศ.2541⁷ สหรัฐอเมริกามีหลักสูตร dental hygiene หลายหลายตั้งแต่ 2-4 ปี โดยร้อยละ 20 เป็นระดับปริญญาตรี²¹

1.3 Oral health therapist

บางประเทศรวมหลักสูตร dental therapy กับ dental hygiene เช่น สิงคโปร์ รวมหลักสูตรเป็น

ประกาศนียบัตร 3 ปีในพ.ศ.2547³

มหาวิทยาลัยโอทาโก นิวซีแลนด์ พัฒนาหลักสูตรปริญญาตรีควบ (dual-degree) ทั้ง dental therapy และ dental hygiene เข้าด้วยกัน เป็นหลักสูตรปริญญาตรีด้านทันตสุขภาพ (oral health) 3 ปี เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้วจะเรียกว่า oral health therapist³

นอกจากนิวซีแลนด์แล้ว ปัจจุบันหลายประเทศมีหลักสูตรปริญญาตรีแบบควบเช่นนี้ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา และสหราชอาณาจักร (oral health science) ซึ่งเป็นหลักสูตร 3 ปี^{17,22} ส่วนในสหรัฐอเมริกา (รัฐมินนิโซตา) เนเธอร์แลนด์ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เป็นหลักสูตร 4 ปี⁶ ในประเทศที่มีหลักสูตรการศึกษาปริญญาตรีแบบควบแล้ว เมื่อสำเร็จการศึกษาจะสามารถขึ้นทะเบียนได้ทั้ง dental hygienist และ dental therapist⁴ และในหลายประเทศสามารถปฏิบัติงานได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน²³

ในหลายประเทศแม้มีหลักสูตรควบ oral health therapy แล้ว แต่ก็ยังมีหลักสูตร dental therapy หรือ dental hygiene อยู่ เช่น ในออสเตรเลียเปิดหลักสูตร oral health therapy สอนอยู่ 8 แห่ง dental therapy 1 แห่ง และ dental hygiene 2 แห่ง⁴ เช่นเดียวกับสหราชอาณาจักรที่มีทั้งหลักสูตร oral health therapy, dental therapy และ dental hygiene⁷ แต่ในเนเธอร์แลนด์หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรครั้งสำคัญในพ.ศ.2545 เป็น new-style dental therapist ซึ่งเป็นหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ก็ไม่มีหลักสูตร dental therapy หรือ dental hygiene แบบเดิมอีกแล้ว¹

2. หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง (ตารางที่ 1)

ในบางประเทศมีหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่ส่งเสริมให้ทันตบุคลากรได้เพิ่มทักษะในการทำงาน อาจเป็นหลักสูตรสั้นๆ เช่น เนเธอร์แลนด์ และสหราชอาณาจักร ซึ่งทันตบุคลากรในสหราชอาณาจักรต้องมีบันทึกการศึกษาต่อเนื่อง (continuing professional development) อย่างน้อย 150 ชั่วโมงในทุกๆ 5 ปี ซึ่งเป็นหนึ่งในข้อกำหนดของการต่อทะเบียน²² ส่วนการศึกษาต่อเนื่องของเนเธอร์แลนด์เน้นรองรับกลุ่ม

ตารางที่ 1 หลักสูตรการศึกษาของ dental therapist และ dental hygienist

Table 1 Educational programmes of dental therapist and dental hygienist

ระยะเวลา	ประเทศ	หลักสูตร
2 ปี	นิวซีแลนด์, แคนาดา	ประกาศนียบัตร dental therapy, dental hygiene
2 ปี	สหรัฐอเมริกา	ประกาศนียบัตร dental health aide therapist (ออลาสกา), dental hygiene
24-27 เดือน	สหราชอาณาจักร	ประกาศนียบัตร dental therapy, dental hygiene
2 ปี 8 เดือน	มาเลเซีย	ประกาศนียบัตร dental nursing
3 ปี	เกาหลีใต้, ญี่ปุ่น	ประกาศนียบัตร dental hygiene
3 ปี	สิงคโปร์	ประกาศนียบัตรควบ dental therapy + dental hygiene
3 ปี	นิวซีแลนด์, ออสเตรเลีย, แคนาดา, สหราชอาณาจักร	ปริญญาตรีควบ dental therapy + dental hygiene
4 ปี	เนเธอร์แลนด์, เกาหลีใต้, ญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา (มินนิโซตา)	ปริญญาตรีควบ dental therapy + dental hygiene
การศึกษาต่อเนื่อง	เนเธอร์แลนด์, สหราชอาณาจักร	การศึกษาต่อเนื่องหลังจบหลักสูตรปกติ
	สหรัฐอเมริกา (มินนิโซตา)	ปริญญาโท advanced dental therapist

ประชากรสูงอายุ และผู้มีโรคประจำตัว¹

หลักสูตรปริญญาโท 2 ปีสำหรับ dental therapist เช่น รัฐมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา เมื่อสำเร็จการศึกษาจะเรียกว่า advanced dental therapist มีขอบเขตการทำงานมากกว่า dental therapist ทั่วไป⁸

บทบาทหน้าที่และขอบเขตการให้บริการ

Dental hygienist ในหลายประเทศส่วนใหญ่ มีหน้าที่คล้ายกัน คือ ให้ทันตสุขศึกษาทั้งแบบรายบุคคลและรายกลุ่ม ตรวจ ชักประวัติและวินิจฉัย ให้บริการทันตกรรมป้องกัน เช่น เคลือบหลุมร่องฟัน ฟลูออไรด์ ให้บริการรักษาทางทันตกรรม เช่น ขูดหิน น้ำลาย ขัดวัสดุอุดที่ขอบไม่เรียบ ฉีดยาชาชนิด

infiltration และ nerve block ได้^{23,24} และบางประเทศ อาจมีขอบเขตการให้บริการเพิ่มเติม เช่น dental hygienist ในสหราชอาณาจักรสามารถ อุดวัสดุอุดชั่วคราว ยึดครอบฟันด้วยซีเมนต์ชั่วคราว ใส่แผ่นยางกันน้ำลาย (rubber dam) พิมพ์ปาก ดูแลเนื้อเยื่อรอบๆ รากฟันเทียม ตรวจสอบความผิดปกติของเนื้อเยื่อในช่องปาก คัดกรองมะเร็งช่องปาก เป็นต้น¹ (ตารางที่ 2)

บทบาท dental therapist (dental nurse ชื่อเดิม) เน้นงานส่งเสริมป้องกันและรักษาทางทันตกรรมในเด็ก ทำงานภายใต้การดูแลของทันตแพทย์สังกัดกระทรวง สาธารณสุขนิวซีแลนด์ ในอัตราทันตแพทย์ 1 คน ต่อ school dental nurse 50 คน เพื่อควบคุมไม่ให้ปฏิบัติงานเกินขอบเขต²⁵ ปัจจุบันหน้าที่ของ dental

ตารางที่ 2 บทบาทหน้าที่และขอบเขตการให้บริการของทันตภิบาลในประเทศต่างๆ

Table 2 Role and scope of practices of dental therapist and dental hygienist by countries

งาน	นิวซีแลนด์	แคนาดา	ออสเตรเลีย	สหรัฐฯ	สหราชอาณาจักร	มาเลเซีย	เกาหลีใต้
SSC	DT	DT	DT	DT	DT		DT
Pulpotomy	DT	DT	DT	DT	DT	DN	DT
ถอนฟันแท้	DT	DT		ADT		DN	
ถอนฟันน้ำนม	DT	DT	DT	DT	DT	DN	DT
ฉีดยาชา	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
ขูดหินน้ำลาย	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
อุดฟัน	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
ฟลูออไรด์	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
เคลือบหลุมร่องฟัน	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
สอนทันตศึกษา	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH
ผู้รับบริการ							
ผู้ใหญ่	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH		DH
เด็ก	DT DH	DT	DT DH	DT DH	DT DH	DN	DT DH

หมายเหตุ DT= Dental therapist DH= Dental hygienist DN= Dental nurse ADT= Advance dental therapist

therapist ทั่วโลก ส่วนใหญ่ส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรคในช่องปากคล้าย dental hygienist แต่มีบทบาทบำบัดรักษามากกว่า เช่น การอุดฟันน้ำนมและฟันแท้ การใส่ครอบฟันน้ำนม (stainless steel crown) การรักษารากฟันน้ำนม (pulpotomy) และถอนฟันน้ำนม¹ (ตารางที่ 2)

dental therapist ในฮ่องกง สิงคโปร์ มาเลเซีย และออสเตรเลีย ทำงานเฉพาะใน school dental service ภาครัฐเท่านั้น รักษาเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ภายใต้การกำกับดูแลของทันตแพทย์^{1,3} แต่บางประเทศ เช่น นิวซีแลนด์²⁶ สหราชอาณาจักร²⁷ และแคนาดา¹ dental therapist ให้บริการในภาคเอกชนได้

การเปลี่ยนแปลงทางระบาดวิทยาของโรคในช่องปาก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการในการรับบริการทางทันตกรรม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของทีมงานทันตบุคลากรขึ้น²⁸ ในบางประเทศ dental therapist ให้การรักษาในผู้ใหญ่ และถอนฟันแท้ได้ เช่น นิวซีแลนด์ dental therapist ที่ฝึก

อบรมเพิ่มเติมในหลักสูตรที่ทันตแพทย์สภารับรอง เพื่อเพิ่มขอบเขตในการให้บริการในผู้ใหญ่ (adult competency certification)³ ในออสเตรเลียตะวันตก dental therapist ทำงานในภาคเอกชนได้ ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ แต่ภายใต้คำสั่งจากทันตแพทย์ ยกเว้นการรักษาใน school dental services ของภาครัฐ ไม่ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งจากทันตแพทย์^{1,3} ในสหราชอาณาจักร dental therapist ให้บริการทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตามขอบเขตหน้าที่ โดยผู้ป่วยไม่ต้องรับการตรวจและวางแผนการรักษาจากทันตแพทย์ก่อน ยกเว้นในบางการรักษา²⁷ ในรัฐมินนิโซตาของสหรัฐอเมริกา dental therapist และ advanced dental therapist บริการในผู้ใหญ่ได้ โดยมีข้อกำหนดว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ป่วยที่มารับบริการกับ dental therapist ต้องเป็นบุคคลด้อยโอกาสในชุมชน เพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการทันตกรรม โดยทันตแพทย์ต้องตรวจช่องปาก วินิจฉัย และวางแผนการรักษาสำหรับผู้ป่วยก่อน⁷

บทบาทหน้าที่ของ dental therapist และ dental hygienist มีการทับซ้อนกันอยู่ จึงเกิดข้อเสนอให้รวม dental therapist และ dental hygienist เข้าด้วยกัน¹³ เป็น oral health therapist ผู้จบหลักสูตรนี้ในหลายประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย ขึ้นทะเบียนได้ทั้ง dental therapist และ dental hygienist ปฏิบัติงานได้ทั้งภาครัฐและเอกชน³

หลายประเทศกำหนดให้ทันตภิบาลปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การกำกับดูแลของทันตแพทย์ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดระดับการกำกับดูแลทันตภิบาล แบ่งเป็น 3 ระดับ²⁹ ดังนี้

1. Direct supervision คือ ทันตแพทย์ต้องอยู่ด้วยขณะทันตภิบาลทำการรักษา ส่วนใหญ่มักเป็นการฉีดยาชา หรือให้บริการผู้ป่วยรายใหม่

2. General supervision ทันตแพทย์เคยตรวจช่องปากผู้ป่วยรายนั้นมาก่อน หรือทันตภิบาลได้รับความยินยอมให้รักษาผู้ป่วยจากทันตแพทย์ โดยที่ทันตแพทย์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในขณะทันตภิบาลปฏิบัติหน้าที่

3. Direct access ทันตภิบาลให้บริการได้โดยไม่ต้องผ่านการอนุญาตจากทันตแพทย์ และทันตแพทย์ไม่ต้องอยู่ในขณะให้บริการ ในบางรัฐต้องมีการหลักฐานข้อตกลงระหว่างทันตแพทย์กับทันตภิบาลอย่างเป็นทางการ

ระดับการกำกับดูแลแตกต่างกันขึ้นกับกฎหมายของแต่ละรัฐ ชนิดงาน ประสบการณ์ ตำแหน่ง และระดับการศึกษาอบรม โดยปกติแล้วระดับการควบคุมดูแลทันตภิบาลในภาคเอกชนถูกกำหนดให้เคร่งครัดมากกว่าภาครัฐ เช่น งานส่วนใหญ่ของ dental therapist ในรัฐมินนิโซตา มีการควบคุมดูแลในระดับ direct supervision ในขณะที่ advanced dental therapist ปฏิบัติงานได้โดยไม่ต้องมีทันตแพทย์ในคลินิก และมีขอบเขตการรักษาที่กว้างกว่า เช่น สามารถถอนฟันในฟันแท้ที่โยกระดับ 3 หรือ 4 ได้ และจ่ายยาบางชนิดที่กำหนดไว้ได้⁷

Dental hygienist ในเกาหลีใต้ ออสเตรเลีย สหราชอาณาจักรและบางรัฐของสหรัฐอเมริกาทำงาน

ให้บริการทันตกรรมในทุกกลุ่มอายุได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน²⁷ การปฏิบัติงานในบางประเทศ เช่น เกาหลีใต้และออสเตรเลีย ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของทันตแพทย์ ระดับ general supervision คือได้รับการอนุญาตจากทันตแพทย์แล้ว แต่ทันตแพทย์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในคลินิกขณะที่ dental hygienist ให้การรักษา²⁷

ปัจจุบันรูปแบบการทำงานของ dental hygiene ส่วนใหญ่เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมที่ถูกควบคุมดูแล (supervision) จากทันตแพทย์ มาเป็นการทำงานร่วมกัน (collaborative approach) มากขึ้น¹⁵ รัฐโคโรลาโดของสหรัฐอเมริกา บางเมืองของแคนาดา เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน และสวิสเซอร์แลนด์ dental hygienist สามารถทำงานได้อย่างอิสระไม่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของทันตแพทย์⁸ ทันตแพทย์สภาของสหราชอาณาจักรมีมติเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2556 ให้ dental hygienist สามารถให้บริการตามขอบเขตหน้าที่ได้ โดยไม่ต้องรอรับคำสั่งจากทันตแพทย์ และผู้ป่วยไม่ต้องไปพบทันตแพทย์เพื่อตรวจและวางแผนการรักษา ก่อน ยกเว้นในบางการรักษา เช่น ฟอกสีฟัน²⁷ บางประเทศ เช่น เยอรมนี dental hygienist ทำงานได้อิสระเฉพาะในบางสถานที่ เช่น หน่วยบริการของรัฐ หรือ ศูนย์พักฟื้นดูแลผู้ป่วย (nursing home)⁷

การขึ้นทะเบียนและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของทันตภิบาล

การปฏิบัติงานของทันตภิบาลทั่วโลกถูกควบคุมโดยกฎหมายระดับประเทศ ระดับรัฐ หรือระดับจังหวัด ส่วนระเบียบข้อบังคับมักถูกกำหนดโดยทันตแพทย์สภา หลายประเทศมีพระราชบัญญัติเพื่อกำกับดูแลการทำงานของทันตภิบาล เช่น นิวซีแลนด์ มี Health Practitioners Competence Assurance Act และทันตแพทย์สภายังได้กำหนดขอบเขตหน้าที่และตัวชี้วัดมาตรฐานในการปฏิบัติงานของทันตภิบาลด้วย ในบางประเทศยังกำหนดให้การปฏิบัติงานของทันตภิบาลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของทันตแพทย์ เช่น ออสเตรเลีย แต่ในเนเธอร์แลนด์ทันตภิบาลที่

สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรปริญญาตรีควบ dental hygienist และ dental therapist สามารถให้การรักษาอย่างเป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของทันตแพทย์³

การขึ้นทะเบียนและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของทันตภิบาล (ตารางที่ 3) ในประเทศที่ทันตภิบาลเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและจำกัดขอบเขตการให้บริการเฉพาะในภาครัฐ เช่น ฮองกง สิงคโปร์ และมาเลเซีย ทันตภิบาลได้รับการรับรองและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลที่กำหนดโดยกระทรวงสาธารณสุขหรือต้นสังกัด จึงอาจไม่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ แต่ในบางประเทศที่ให้ทันตภิบาลปฏิบัติงานได้ในหลายภาคส่วน เช่น นิวซีแลนด์ แคนาดา¹⁹ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร²² ทันตภิบาลต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทันตภิบาล เช่นเดียวกับทันตแพทย์ หน่วยงานที่ออกใบอนุญาตแตกต่างกันในแต่ละประเทศ อาจเป็นทันตแพทย์สภา กระทรวงสาธารณสุข หรือคณะกรรมการด้านทันตกรรมของแต่ละรัฐ เช่น ออสเตรเลีย dental hygienist มีใบอนุญาตโดยคณะกรรมการทันตแพทย์แห่งออสเตรเลีย (Dental Board of Australia) ในสหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ ต้องมีการสอบใบอนุญาต โดยต้องผ่านการสอบทั้งข้อเขียนและการปฏิบัติทางคลินิก^{24,30}

บางประเทศต้องมีการต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (ตารางที่ 3) เช่น สหรัฐอเมริกา dental hygienist ต่ออายุใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทุก 1-5 ปี และต้องมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมตามระยะเวลา (1-12 ชั่วโมง) และตามหัวข้อที่กำหนด เช่น การช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน (CPR) การควบคุมการติดเชื้อ จริยธรรมจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพงานทันตสาธารณสุข การถ่ายภาพรังสี การให้คำปรึกษาในการเลิกบุหรี่ และการควบคุมความเสี่ยง ระยะเวลาความถี่ที่ต้องต่อใบอนุญาต รวมถึงข้อกำหนดในการฝึกอบรมพัฒนาความรู้แตกต่างกันในแต่ละรัฐ เช่น รัฐเนวาดา dental

hygienist ต่ออายุทุก 2 ปี โดยมีข้อกำหนดคือ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง 12 ชั่วโมง บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 6 ชั่วโมง อบรมการช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน และอบรมการควบคุมการติดเชื้อ 4 ชั่วโมง ในขณะที่รัฐเวอร์จิเนียกำหนดให้ต่ออายุทุกปี โดยมีข้อกำหนด คือ ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง และอบรมการช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน⁸

บทวิจารณ์/ข้อเสนอแนะ

1. ทันตภิบาลในประเทศต่างๆ แม้ใช้ชื่อภาษาอังกฤษเดียวกัน เช่น dental therapist หรือ dental hygienist แต่บทบาทหน้าที่อาจแตกต่างกันไป ไม่ได้มีรูปแบบตายตัวว่า ถ้าเรียกชื่อเดียวกันจะมีหลักสูตรหรือบทบาทหน้าที่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่จำเป็นต้องยึดติดว่าใช้ชื่อภาษาอังกฤษแบบใด แล้วบุคลากรในประเทศไทยต้องมีบทบาทหน้าที่เหมือนประเทศนั้น

2. บทบาทหน้าที่ของทันตภิบาล ควรสอดคล้องกับปัญหาทางสุขภาพช่องปากที่ต้องการแก้ไข เช่น ให้การรักษาในเด็ก เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพช่องปากเด็ก หรือให้การรักษากลุ่มวัย เพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าถึงบริการของประชาชนในชนบท

3. ในประเทศต่างๆ ผู้ผลิตทันตภิบาลมักเป็นมหาวิทยาลัย แต่ผู้จ้างงานคือกระทรวงสาธารณสุขหรือเอกชน ในขณะที่ประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้จ้างงาน อาจทำให้การควบคุมคุณภาพไม่ชัดเจน จึงควรมีหน่วยงานอื่นมาเป็นผู้ควบคุมมาตรฐาน เช่น ในบางประเทศมีทันตแพทย์สภา หรือคณะกรรมการทันตกรรมของรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล

4. ในหลายประเทศมีการควบคุมคุณภาพโดยกำหนดให้มีการต่อใบอนุญาต การประเมินผลการทำงาน หรือต้องมีการศึกษาอบรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่มีในประเทศไทย

ตารางที่ 3 การขึ้นทะเบียน ใบอนุญาต และการกำกับดูแลทันตภิบาลในประเทศต่างๆ

Table 3 Registration, licensure and supervision of dental therapist and dental hygienist by countries

ประเทศ	รัฐ	เอกชน	การขึ้นทะเบียน	ใบอนุญาต	การกำกับดูแล
นิวซีแลนด์	/	/	ทันตแพทยสภา	ทันตแพทยสภา	- กำหนดกรอบการทำงานและคุณสมบัติในการขึ้นทะเบียน - มีการวัดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน กำหนดโดยทันตแพทยสภา
แคนาดา	/	/	ขึ้นทะเบียนกับสมาคมทันตภิบาล (เอกชน)	ออกใบอนุญาตโดยผู้มีอำนาจของรัฐในเขตที่ปฏิบัติงาน (รัฐบาล)	
ออสเตรเลีย	/	/	คณะกรรมการด้านทันตกรรมแห่งชาติ	คณะกรรมการด้านทันตกรรมแห่งชาติ (Dental board of Australia)	- แต่ละรัฐกำหนดกรอบข้อบังคับและกฎหมายในการปฏิบัติงาน - การกำกับดูแลโดยทันตแพทย์ (general supervision)
สหรัฐอเมริกา	/	/		คณะกรรมการด้านทันตกรรมของรัฐที่ปฏิบัติงาน	- Dental Health Aide Therapists อยู่ภายใต้การดูแลของทันตแพทย์ - ต้องมีการต่อใบอนุญาต
เนเธอร์แลนด์	/	/		กระทรวงสาธารณสุข	- กระทรวงสาธารณสุข - Dental therapist หลักสูตรปริญญาตรีควบทำงานโดยอิสระ
สหราชอาณาจักร	/	/	ทันตแพทยสภา	ทันตแพทยสภา	- ทันตบุคลากรต้องมีการอบรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนาตนเอง
ฮ่องกง	/				- ทันตแพทย์ใน School Dental Service คอยกำกับดูแล
สิงคโปร์	/		ทันตแพทยสภาและ School Dental Service เพื่อการทำงาน		- มีการประเมินผลทุกปี (Annual audits) - ต้องมีการอบรมต่อเนื่อง (Continuing professional education)
มาเลเซีย	/		School Dental Service เพื่อการทำงาน		- ปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมดูแลของทันตแพทย์
เกาหลีใต้	/	/		คณะกรรมการด้านทันตกรรม (Dental board)	- ภายใต้การควบคุมของทันตแพทย์

เอกสารอ้างอิง

1. Friedman JW. The international dental therapist: history and current status. CDA Journal. 2011; 39(1): 23-29.
2. Coates DE, Kardos TB, Moffat SM and Kardos RL. Dental therapists and dental hygienists educated for the New Zealand environment. J Dent Edu. 2009; 73(8): 1001-1008.
3. Nash DA, Friedman JW, Mathu-Muju KR, Robinson PG, Satur J, Moffat S, et al. A review of the global literature on dental therapists: in the context of the movement to add dental therapists to the oral health workforce in the United States. W.K. Kellogg Foundation. 2012.
4. Tsang A. Oral health therapy programs in Australia and New Zealand : emergence and development. Knowledge Books and Software, 2010. (1 May 2015) Available from: http://www.network-ed.com.au/pdf/samples/9781741622218e_sample.pdf
5. Darby ML and Walsh MM. Dental Hygiene Theory and Practice. Philadelphia: W.B. Saunders, 1995.
6. Johnson PM. International profiles of dental hygiene 1987 to 2006: a 21-nation comparative study. Int Dent J. 2009; 59: 63-77.
7. Calache H and Hopcraft M. The role of the oral health therapist in the provision of oral health care to patients across all ages. Oral health care - Prosthodontics, Periodontology, Biology, Research and Systemic Conditions. (1 May 2015) Available from: <http://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/29466.pdf>
8. American Dental Hygienists Association (ADHA). Overview of CE requirements for dental hygiene licensure renewal, 2014. (1 May 2015) Available from: https://www.adha.org/resources-docs/7512_CE_Requirements_by_State.pdf
9. Fiset L. A report on quality assessment of primary care provided by dental therapists to Alaska natives, 2005. (1 May 2015) Available from: <http://depts.washington.edu/dentexak/wordpress/wp-content/uploads/2012/10/2005Fiset.pdf>
10. Nagle RJ. The development and implementation of dental health aide therapists in Alaska. California Dent Asso J. 2011; 39(1): 31-35.
11. Mathu-Muju KR. Chronicling the dental therapist movement in the United States. Journal of public health dentistry. J Public Health Dent. 2011; 71(4): 278-88.
12. Minnesota Department of Health and Minnesota Board of Dentistry. Oral health practitioner recommendations: report to the Minnesota legislature, 2009. (1 May 2015) Available from: <http://www.health.state.mn.us/healthreform/oralhealth/FinalReport.pdf>
13. Wright FCA. Oral health promotion in the schools: A historical analysis and case study. Health Education Quarterly. 1991; 18(1): 87-96.
14. Luciak-Donsberger C and Aldenhoven S. Dental hygiene in Australia: a global perspective. Int J Dent Hyg. 2004; 2(4): 165-171.
15. Johnson PM. International profiles of dental hygiene, 1987 to 2001: a 19-nation comparative study. Int Dent J. 2003; 53(5): 299-313.

16. Nash DA. Developing a pediatric oral health therapist to help address oral health disparities among children. *J Dent Educ.* 2004; 68(1): 8-20.
17. Nash DA, Friedman JW, Kardos TB, Kardos RL, Schwarz E, Satur J, et al. Dental therapists: a global perspective. *Int Dent J.* 2008; 58(2): 61-70.
18. Molloy R. School Dental Services. *New Zealand Dent J.* 1991; June: 6-7.
19. Government of Canada. Dental hygienists and dental therapists. (1 May 2015) Available from: <http://www30.rhdcc.gc.ca/CNP/English/NOC/2006/Profile.aspx?val=3&val1=3222>
20. Shoffstall-Cone S and Williard M. Alaska Dental Health Aide Program. *Int J Circumpolar Health.* 2013, 72. (1 May 2015) Available from: <http://www.circumpolarhealthjournal.net/index.php/ijch/article/view/21198>
21. Brow LJ, Wagner KS Mikkelsen MC and Munson B. A look at allied dental education in the United States. *J Am Dent Asso.* 2005; 136(6): 797-804.
22. British Society of Dental Hygiene and Therapy. Dental hygienists and dental therapists (1 May 2015) Available from: <http://www.bsdt.org.uk/res/Dental%20Hygienists%20and%20Dental%20Therapists.pdf>
23. Iowa Dental Board. Hygienists: licensure. (1 May 2015) Available from: <http://www.state.ia.us/dentalboard/practitioners/hygienists/index.html>
24. Mann NK. The History of Dental Hygiene in South Korea. *Journal of the History of Dentistry.* 2011; 59(2): 94-100. Brookline, MA: American Academy of the History of Dentistry. (1 May 2015) Available from: http://opus.ipfw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1062&context=dental_facpubs
25. Leslie GH. More of dental auxiliaries. *Austral Dent J.* 1971; 16: 201-209.
26. Moffat SM, Coates DE and Mekdrum AM. New Zealand's changing oral health workforce. A dental practitioner's guide to dual-trained dental therapists/dental hygienists. *New Zealand Dent J.* 2009; 105(2): 57-61.
27. University College London Hospital. EDHCE prospectus. 2015. (1 May 2015) Available from: <https://www.uclh.nhs.uk/OurServices/ServiceA-Z/EDH/EDUEDH/BURK/Documents/Prospectus%202015.pdf>
28. Baltutis L, Morgan M. The changing role of dental auxiliaries: A literature review. *Austral Dent J.* 1998; 43(4): 354-358.
29. National Governors Association. The Role of Dental Hygienists in Providing Access to Oral Health Care. 2014: 1-18. (1 May 2015) Available from: <http://www.nga.org/files/live/sites/NGA/files/pdf/2014/1401DentalHealthCare.pdf>
30. New York State Education Department. Dental hygienist license requirements. (1 May 2015) Available from: <http://www.op.nysed.gov/prof/dent/dentdhlic.htm>

Role of dental therapist and dental hygienist in various countries

Voramon Agrasuta* *D.D.S, M.Sc.*

Abstract

Dental nurse, dental therapist, dental hygienist and oral health therapist play an important role in the provision of oral health promotion and prevention. The educational programme, role and scope of practice of these four groups of allied oral health professionals are different in each country, even they called the same. At the beginning, many countries adopted a new auxiliary training programme from the same originate such as the New Zealand dental nurse model. However, after the adoption each country has invariably developed as a response to their particular context. Dental hygienist usually provides oral health prevention and promotion in every age group both public and private sectors. While dental therapist has played a much greater role in treatment procedure focusing on children in school dental service. Currently, there is an integrate dental therapist and dental hygienist programme called oral health therapist in order to increase skill and scope of practice. The dental nurse, dental therapist, dental hygienist and oral health therapist are supervised by dental council, Ministry of Health and dental health board. These allied oral health professionals in country that permit to practice in private sector, usually require for a licensure and having specific requirement for licensure renewal.

Keywords : *Dental therapist, Dental hygienist, Dental nurse, Oral health therapist, Role, Licensure*